

K. VAN NIEUWENHUYSE, *Een Standaard in Vlaanderen? Vlaams-katholieke krant op zoek naar kwaliteit en politieke invloed (1947-1976)*, K.U. Leuven, 2002, promotor: Prof. Dr. E. Gerard

---

"Bestudering van en bezinning op media en communicatie is een belangrijke opgave van het universitair onderwijs", zo stelde professor Herman Van Pelt op 17 maart 1999 in zijn 'ten geleide' bij de inaugurale rede van de Leerstoel Abraham Verhoeven aan de UIA gehouden door professor Joan Hemels. Al decennia eerder was de Gentse professor geschiedenis Jan Dhondt tot dezelfde conclusie gekomen. Hij stond mee aan de wieg van het in 1955 opgerichte Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis. Dit centrum stelde zich o.m. het bevorderen van de persgeschiedenis tot doel, vanuit de vaststelling dat "la presse doit tenir une place capitale dans la documentation des historiens, qui étudient l'époque contemporaine". Tussen 1955 en 1985 verzorgde het Centrum een stroom publicaties handelend over de Belgische pers. Na 1985 ebde de belangstelling voor persgeschiedenis langzaam maar zeker weg, een aantal uitzonderingen (waaronder de werken van de Gentse professor Els De Bens) niet te na gesproken. Met ons doctoraatsonderzoek knoopten wij terug aan bij het rijke verleden van de persgeschiedenis.

Als onderzoeksobject lieten wij ons oog vallen op de Vlaams-katholieke krant *De Standaard*, voor de periode van 1947 tot aan het faillissement in 1976. Deze temporele afbakening valt ten eerste te verantwoorden vanuit het

gegeven dat de krant in deze dertig jaren in het bezit was van de familie Sap, en onder de algemene leiding stond van Albert De Smaele. In 1947 had de NV De Standaard (van de familie Sap) terug de controle over *De Standaard* weten te verwerven na een lange overnamestrijd met de NV De Gids. In 1976 ging het bezit van het dagblad met het faillissement van de Standaard-groep verloren. Daarnaast willen we onderstrepen dat de mogelijke evoluties waar- rond onze concrete vraagstelling is opgebouwd, slechts zichtbaar zijn over een lange periode.

Onze vraagstelling richtte zich in hoofdzaak op drie items. In eerste instantie gingen we de evolutie na van de redactie: niet alleen *qua* samenstel- ling, maar ook op het vlak van de overlegstructuren, de taakverdeling, etc. Mede in het licht hiervan werd de materiële en financiële situatie van de Standaard-groep doorgelicht. Ten tweede namen we de evolutie van de berichtgeving onder de loep: waar ging de aandacht van *De Standaard* vooral naartoe, in welke mate was de krant objectief, volledig, pluralistisch, waar- door werden veranderingen in de berichtgeving beïnvloed etc. In derde orde gingen we de pogingen na die *De Standaard* ondernam om politieke invloed uit te oefenen. We ondernamen dus geen meting van de effectieve invloed van de krant. Volgende elementen waren van belang in de pogingen tot invloedsuitoefening: het sociaal netwerk van de krant, het stemadvies in ver- kiezingstijd, de verhouding tot de verschillende politieke partijen en aanver- wante verenigingen, de verhouding tot regeringsvorming en regering, het al dan niet promoten van politici, de *watch dog* functie van de krant en het *investigative journalism*.

De drie voornoemde items van onze vraagstelling brachten wij samen in een centraal begrip: de notie 'kwaliteitskrant'. Kon *De Standaard* al dan niet als een kwaliteitsblad worden beschouwd in de door ons bestudeerde peri- ode? De notie 'kwaliteitskrant' bleek vrij problematisch van aard. Bij het begin van het nieuwe millennium waagde Peter Vandermeersch, huidig hoofdredacteur van *De Standaard*, zich aan enkele bespiegelingen omtrent het lezerspubliek van 'zijn' krant. Hij kwam tot volgende conclusie: "U bent behoorlijk wispelturig, beste lezer. Op uw correspondentie kunnen wij geen peil trekken. Maar hoe verscheiden u het ook formuleert, één ding heeft u gemeen: u wil een kwaliteitsblad. [...] Alleen is de vraag", zo voegde hij hier aan toe, "wat is een kwaliteitskrant?". Op deze vraag kwamen in de loop der afgelopen twee decennia heel verscheiden antwoorden. Wij hanteerden de definitie zoals opgesteld door Merrill en Fisher in hun werk *The World's Great Dailies*, aangevuld met de definitie van Pieter van Waesberghe. Deze definities dateren van resp. 1980 en 1981, maar worden heden ten dage in het wetenschappelijke veld nog steeds courant gebruikt. Merril en Fisher onder-

scheidten vijf voorwaarden waaraan een krant moest voldoen om als kwaliteitskrant te kunnen worden gecatalogiseerd. In deze voorwaarden zit onze driedelige vraagstelling vervat.

1. Independence (op politiek vlak); financial stability; integrity; social concern; good writing and editing.
2. Strong opinion and interpretative emphasis; world consciousness; nonsensationalism in articles and make up.
3. Emphasis on politics, international relations, economics, social welfare, cultural endeavours, education, and science.
4. Concern with getting, developing, and keeping a large, intelligent, well-educated, articulate, and technically proficient staff.
5. Determination to serve and help expand a well-educated, intellectual readership at home and abroad; desire to appeal to, and influence, opinion leaders everywhere.

In onze zoektocht naar bronnenmateriaal werden we geconfronteerd met een luxeprobleem voor een historicus: een (te grote) veelheid aan bronnen... Globaal gezien konden we ons bronnenmateriaal opdelen in vier categorieën: *De Standaard* zelf en andere kranten, archiefmateriaal, interviews, en tijdschriften, parlementaire documenten en gedrukte bronnen en werken. Vooral de eerste drie categorieën waren van groot belang voor ons onderzoek.

De lectuur van *De Standaard* vormde uiteraard een uiterst belangrijk onderdeel van ons onderzoek. Voor de periode 1947-1976 namen we deze krant tweemaal door, dag aan dag. De eerste lectuur van de krant leverde ons een beeld op van waar de krant voor stond, waarop ze haar aandacht richtte, waar ze haar prioriteiten legde, voor welke zaken ze streed, hoe ze evolueerde, etc.. Een tweede lectuur verfijnde onze inzichten terdege, en liet ons toe de verworven inlichtingen uit interviews en archiefonderzoek kritisch aan de berichtgeving te toetsen.

In het kader van ons onderzoek namen we 43 archieffondsen door. Uiteraard beperkten we ons telkens tot de relevante dossiers. In de keuze van de te consulteren archieven lieten we ons leiden door ons streven naar het bestrijken van een zo groot mogelijk veld m.b.t. politieke, Vlaamse, sociale, culturele en economische organisaties, instellingen en voormannen. De drie voornaamste archieven waren die van de NV *De Standaard*, *Albert De Smaele* en *Hugo De Ridder*.

Wat interviews betreft, is het zo dat in totaal 48 personen werden geïnterviewd, waarvan 35 persoonlijk. Tien personen antwoordden per brief, en drie namen telefonisch contact op. In de selectie van te interviewen personen trachtten we opnieuw – net zoals dat voor de archieven het geval was – een zo breed mogelijk spectrum te bestrijken van het politieke, sociaal-economische en culturele veld. Het betroffen personen uit de politieke wereld

(CVP, PSC, VU, BSP-PSB, PVV en PLP), de universitaire wereld (KUL en VUB), het sociaal-economische veld (Boerenbond, NCMV, ABVV, VEV, etc.), de brede culturele sector, de Vlaamse verenigingswereld en de krantenwereld. Wat de redacteurs van *De Standaard* betreft, werden vooral diegenen geïnterviewd werkzaam op de redacties binnenland en economie, en op de nieuwsdienst (dienst reportage). Alle gegevens verzameld via de interviews werden kritisch op hun waarheidsgehalte gecontroleerd.

In ons onderzoek maakten wij geen gebruik van de methode der inhoudsanalyse, die een aantal kwantitatieve en kwalitatief-kwantitatieve gegevens op een systematische wijze volgens een vooropgezet schema verzamelt en interpreteert. Dit neemt evenwel niet weg dat wij ook vragen stelden die in een inhoudsanalyse worden gesteld: naar de kwaliteit van de informatie, naar ingenomen standpunten, naar de mate van aandacht voor bepaalde zaken, naar de aangenomen houding t.o.v. gebeurtenissen, vraagstukken en problemen, naar de objectiviteit van de verslaggeving, etc.. Wij gingen in onze methode evenwel niet uit van een kwantitatieve meting van gegevens, maar startten eerder vanuit het voorhanden zijnde bronnenmateriaal, dat van diverse aard was (kranten, archiefstukken, interviews, literatuur etc.). Van daaruit boden we een kritische analyse die tot antwoord op de gestelde vragen moest dienen.

Voor wat de onderzoeksresultaten betreft, grijpen we terug naar onze driedelige vraagstelling (die we in onze studie geïntegreerd benaderden, in een aantal tijdsblokken). De redactie van de krant kende in de loop van dertig jaren een sterke uitbreiding, hiërarchisering, structurering, professionalisering en scholing. Albert De Smaele, directeur-generaal van de NV De Standaard (de uitgever van de krant), was een drijvende kracht. Hij was manifest aanwezig op de redactie, zeker in de eerste jaren. Hij hielp mee de lijn van de krant vastleggen, greep nu en dan in redactionele artikels in, en had de eindbeslissing bij de aanwerving van redacteurs. Hij profileerde zich niet alleen in de redactie maar ook t.o.v. de buitenwereld: hij onderhield vele contacten met allerlei hooggeplaatsten in de politieke, sociaal-economische, industriële en financiële wereld. De evoluties in de redactie hadden een grote weerslag op de berichtgeving en het sociale netwerk van de krant. Hoe meer redacteurs de redactie telde, des te meer terreinen van de samenleving konden worden bestreken, des te meer contacten konden worden gelegd, des te meer pogingen konden worden ondernomen om invloed uit te oefenen.

De Standaard-groep, eigendom van de familie Sap in de periode 1947-1976, breidde sterk uit in de loop der jaren: in 1975 telde de groep een twintigtal NV's in België, Nederland en Frankrijk. De groep stelde een kleine

4000 mensen tewerk. Tevens vond een grote professionalisering en technische evolutie plaats.

In de berichtgeving lag de nadruk van meet af aan op het binnen- en buitenlandse politiek nieuws, economie en cultuur. Tot in 1968 werd veel aandacht besteed aan de Vlaamse kwestie, erna kwam ruimte voor nieuwe thema's. In de eerste helft van de jaren 1960 daalde het aantal commentaarstukken in aantal en omvang, en werd er geschaafd aan een eigen huisstijl. Er kwam een scheiding tussen informatie en commentaar. De berichtgeving in *De Standaard* werd objectiever, vollediger en pluralistischer, waarmee bedoeld wordt dat de krant ook voor andere partijen dan de CVP aandacht begon te vertonen en plaats in de berichtgeving inruimde. Verschillende redenen kunnen voor deze evolutie worden aangehaald: de gewijzigde politieke verhoudingen in de jaren 1960 (de verruimingsoperatie van de PVV, de electorale doorbraak van de Volksunie, de gematigder opstelling van de BSP, het sterk verminderen van de ideologische spanningen, etc.), de opkomst van de televisie, het voorbeeld van de buitenlandse pers, de invloed van de zich wijzigende maatschappij, van de ontzuiling en van de binnenkerkelijke vernieuwing, de veranderende vraag van het lezerspubliek en de daarmee samenhangende economische overwegingen (lezers waren de partijgebonden pers beu, wat zich weerspiegelde in de verkoopcijfers), het groeiende aanzien en prestige van de krant, en de toenemende contacten van de redactie. Vanaf halfweg de jaren 1960 ging de krant in toenemende mate op dit *elan* verder.

Door de jaren heen trachtte de krant op diverse wijze invloed uit te oefenen. *De Standaard* beperkte zich niet tot haar rol van politiek observator, maar profileerde zich tegelijk als politiek actor, zowel doorheen de berichtgeving als in de coulissen. Enerzijds trachtte de krant invloed uit te oefenen via haar dag-aan-dag berichtgeving (mentaliteitsvorming), via campagnes, via de nieuwsselectie (wie kwam aan bod en wie niet), via het promoten van politici (die er dezelfde ideeën als de krant op nahielden op bepaalde vlakken), via het tegen elkaar opzetten van mensen, groepen, organisaties, partijen (in de periode 1954-1958 bijvoorbeeld socialisten en liberalen, en ook de socialisten onderling), en via het meegeven van stemadvies (meestal werden de lezers opgeroepen CVP te stemmen). Anderzijds hadden redactieleden van *De Standaard* evenals Albert De Smaele veel contacten met politici e.a. beleidsmakers (universiteitsrectoren, bisschoppen, grote industriëlen en financiers, vakbondsleiders etc.). Die contacten waren niet louter informatief maar ook persuasief. In de jaren 1940 en 1950 beperkten de relaties van *De Standaard* zich op politiek vlak grotendeels tot de Vlaamse CVP en leden van de Volksunie. In de loop van de jaren 1960 namen de contacten sterk toe:

relaties werden gelegd met Vlaamse liberalen en socialisten, en later ook met Waalse socialisten en liberalen.

De Standaard organiseerde naast haar prestigieuze colloquia (waarvan een verslag in de krant verscheen) politieke lunches met zgn. vrienden van de krant: gelijkgezinde politici die werden uitgenodigd voor een gedachtewisseling, die met invloeds pogingen gepaard ging. De krant poogde in allerlei gesprekken, lunches, bijeenkomsten etc. (of via briefwisseling) te wegen op de samenstelling van regering en regeerprogramma (zoals bijvoorbeeld in 1961 bij de samenstelling van de regering-Lefèvre toen Albert De Smaele de formateur twee voorstellen tot wetsvoorstel aan de hand deed en expliciet vroeg of zijn schoonbroer Jan Piers niet in de regering kon worden opgenomen), en op het concrete regeringsbeleid. In een aantal gevallen stuurde ze aan op en hielp ze daadwerkelijk mee aan de oprichting van officiële of officieuze organisaties, zoals bijvoorbeeld de Vlaamse Economische Raad in 1952 en de Groep van Acht in 1960-1961. Na *investigative journalism* gebeurde het dat de krant het ontslag van een minister eiste (bijvoorbeeld in de zaak Socobelge van de ministers Van Zeeland en Meurice, in de RTT-affaire van staatssecretaris Abel Dubois en minister Anseele, etc.).

De centrale vraag doorheen ons onderzoek luidde of *De Standaard* al dan niet een kwaliteitskrant was. Criteria hiervoor vormden: onafhankelijkheid van allerlei groeperingen, partijen en personen, financiële stabiliteit, een sobere lay-out en duidelijke opiniëring, de oriëntatie en kwaliteit van de inhoud (nadruk op binnen- en buitenlands politiek nieuws, economie en cultuur), het niveau van de redactie en de samenstelling van het lezerspubliek. Vanaf de tweede helft van de jaren 1960 en zeker in het begin van de jaren 1970 voldeed de krant aan de voorwaarden van het label 'kwaliteitskrant'. Vanaf 1973-1974 verdween echter de financiële stabiliteit o.i.v. de internationale economische crisis en in 1976 ging de Standaard-groep failliet. Onder de VUM-groep was het dat *De Standaard* zich zou moeten trachten te herstellen, en opnieuw het label 'kwaliteitskrant' gaan verdienen.

Karel Van Nieuwenhuysse